

אשכולות

פזמון בלבוץ אל תמיד יליבת כרם ביבנה

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדוויכט בן הרה"ח רבי ישראל אלעזר זצ"ל

בין הקב"ה למשה במעמד הר סיני

נתן חמילבסקי (ה')

לאחר שחננו ישראל נגד הרהר, ציווה הקב"ה את משה להכין ולהזהיר את העם לקראת מתן תורה (שמות יט, ו-יג):

ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת: לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר:

אך משה, לכאורה, לא מילא את ציוויו ה' במלואו, והשמיט את איסור הנגיעה בהר (שם יד-טו). נאלץ הקב"ה לצוותו על כך בשנית, כאשר כבר היה משה על ההר, אך משה עמד בדעתו (שם כג):

ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלת אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו:

ושבו מצווהו הקב"ה על בני ישראל, עד שיווד משה ומזהיר את העם. ויש ליתן טעם ותבלין בטענת משה זו כלפי ה'.

ויכוח נוסף בין הקב"ה למשה במעמד הר סיני מוצג ע"י משה בספר דברים. בספר שמות (כ, טו) העם מבקש ממשה לשמש כמתווך בינו לבין ה', ונראה כי משה כלל אינו מרוצה מבקשה זו, ועונה לעם: "אל תיראו" (כ, טז). בספר דברים מציג משה את בקשתם כתוצאה של פחדנות (ה, ה):

אנכי עמד בין ה' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ה' כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר:

אלא שטענתו של משה תמוהה. הרי הקב"ה אסר את העלייה להר. האם ציפה משה מעם ישראל להמרות ציוויו זה?

לעומת משה, הקב"ה מצדיק את דרישת העם (דברים ה, כד):

וישמע ה' את קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל אשר דברו: מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם:

אם כן, הייתה חוסר הסכמה בין משה לקב"ה בשני נושאים: האחד, הצורך באזהרת העם על הנגיעה בהר; והשני, לגיטימיות בקשת העם שמשה ישמש כמתווך בינו לבין הקב"ה. מטענתו של משה בויכוח השני עולה, כי יש קשר בין שני הוויכוחים. מה עומד בבסיס ויכוחים אלו?

ניתן לומר, כי באיסור לעלות בהר ישנן שתי בחינות: האחת, איסור הנובע מקדושת ההר בזמן מתן תורה; והשנייה, איסור בעל משמעות פסיכולוגית הרתעתית. הקב"ה רוצה לחזק את יראתו בלב בני ישראל, ולכן מצווה את משה להזהירם על העלייה להר – איסור שמשמעו יצירת 'דיסטנס' בין הקב"ה לבין ישראל. ולא רק לאיסור יש משמעות כפולה, אלא גם לעונש המובטח על הפרתו: מחד, ענישה על הפרת המרחק האינסופי בין אלקים לאדם, המתבטא בקדושת ההר עליו ירד ה' באש; ומאידך, יצירת הרתעה מפני חציית קו אדום זה.

ועל פי יסוד זה, ניתן יהיה לבאר את הויכוח הראשון בין הקב"ה למשה. משה טען כי עם ישראל שרוי ב'דיסטנס' עם הקב"ה גם ללא ציוויו מיוחד. להבנתו, כלל לא היה צורך באיסור כיוצר הרתעה, אלא רק באיסור הנובע מקדושת ההר. ונראים הדברים, שמשה אכן הזהיר את העם כבר בתחילה על העלייה להר, אלא שהשמיט את ההשלכות של המראת הציוויו – "כי סקול יסקל או ירה יירה". בכך רצה משה להפחית את עוצמת ההרתעה שיגרום האיסור. לכן, כאשר חוזר ומצווהו הקב"ה להעיד בעם "פן יהרסו... ונפל ממנו רב", אומר לו משה שהעם לא יעז לעלות, מפני יראת ה' שיש בו. הקב"ה מתעקש, ומשה יורד ואומר לעם גם את העונש הצפוי לעולה בהר. ונמצא שוויכוחם של הקב"ה ומשה הוא רק בבחינת האיסור, כמחזק היראה בלב בנ".

בדרך דומה ניתן לבאר גם את ויכוחם השני. דרישת העם ממשה לשמש כמתווך היא למעשה דרישה ליצירת 'דיסטנס' נוסף בין הקב"ה לבני ישראל, דבר שמשה רואה כמיותר ושליילי. לעומתו, הקב"ה ראה ביצירת ה'דיסטנס' הנוסף דבר חיובי. וכך יש לבאר את טענת משה בספר דברים: משה אכן לא ציפה ש'ימרו בנ"י את האיסור לעלות בהר, אך בהחלט קיווה שירצו לעשות כן. ואם כן, פירוש הטענה "ולא עליתם בהר" הוא: ולא רציתם לעלות בהר. ובכך תלה משה את טענתו הראשונה בטענתו השנייה.

תפיסתו של משה הייתה שאין צורך ביצירת מסגרות נוספות של יראה, מפני שיראת ה' היא טבעית לאדם, וכדברי הגמרא בברכות (לג):

אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? [...] אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא.

לכן, טען משה, יש להתרכז בעבודה מאהבה, בעלייה בהר. וכן הביא רש"י על תגובת משה לבקשת העם שישמש כמתווך (דברים ה, כד):

"ואת תדבר אלינו" - התשתם את כחי כנקבה, שנצטערת עליכם וריפיתם את ידי, כי ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אליו מאהבה.

וממשה עד משה לא קם כמשה, וכך כתב בהלכות תשובה (פ"י, ה"א):

שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה, ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים. ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבוד מיראה, עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה.

פרשת במדבר

גליון 255 | א' סיון ה'תשע"ג

(שנה שביעית)

כניסת שבת 19:05

יציאת שבת 20:09

מלא טוב

לרב אפרים רובנשטיין,
לרגל הולדת הנכדה.

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

הרב אורי בצלאל פישר

יצחק זיטר

מבוא

לפני זריקת הדם: "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע"¹.

כבר ציינתי לעיל לגמ' במס' כריתות שלמדה שהנכרי שבא להתגייר צריך לעבור את תהליך הגיור שבני ישראל עברו קודם מתן תורה. מסתבר לומר שגם צריך לקבל עליו תורה ומצוות כפי שבני ישראל עשו במעמד הר סיני.

גיורה של רות

הגמרא במסכת יבמות (מז, ע"ב) דרשה את כל הדו-שיח בין רות לנעמי לעניין הודעת מצוות וקבלתן על ידי נעמי וכך כתוב שם:

אמרה לה אסיר לן תחום שבת 'באשר תלכי אלך' אסיר לן יחוד 'באשר תליני אליך' **מפקדין שש מאות וי"ג מצות 'עמן עמי'** אסיר לן עבודת כוכבים 'וא-להיך א-להי' ארבע מיתות נמסרו לב"ד 'באשר תמותי אמות' ב' קברים נמסרו לב"ד 'ושם אקבר'.

על כל אמירה של נעמי משיבה רות שהיא מסכימה ומקבלת על עצמה את המצוה, או את האיסור. מכך יש ללמוד שצריך הסכמת הגר על המצוות. לפי הבנה זו, נאמר שהצורך בקבלת מצוות היה ידוע כהלכה למשה מסיני, רק שמואל הסמיך את החיוב על הפסוקים.

נפק"מ בין המקורות

נלענ"ד, שאם נלך למקור של מעמד הר סיני וכן למקור של גיורה של רות יש צורך בהצהרה מפורשת. כלומר, הגר צריך לומר בפה מלא שהוא מסכים לקבל על עצמו את המצוות. כמו שבמעמד הר סיני, בני ישראל אמרו "נעשה ונשמע", כך הגר צריך לומר לאחר הודעת המצוות "אעשה". אם אין הודעת מצוות, הוא צריך להגיד מעצמו שהוא מקבל על עצמו את כל המצוות שנצטוו בהן בני ישראל. גם בגיורה של רות, רואים שרות השיבה שהיא מסכימה, היה דיבור.

אם נאמר שהמקור הוא מן הסברא אין הכרח לומר שצריך הצהרה מפורשת, מספיק שיהיה ידוע לבית דין שכוונתו לקיים את המצוות. אמנם, יש מקום לומר שאפשר ללמוד ממתן תורה וגיורה של רות, ובכל זאת, לסבור שהצהרה מפורשת אינה מעכבת. אפשר לומר שאפילו שכך היה במעמד הר סיני וגיורה של רות, בכל זאת, לא צריך בדיוק מה שנעשה שם, אלא לוקחים את העקרון.

סיום

נכרי שבא להתגייר עומד לפני ה' כפי שנאמר בפסוק "ככם כגר יהיה לפני ה'". הוא עומד לפני ה' כמו שבני ישראל עמדו לפני ה' בהר סיני. גם אנחנו כל חג שבועות חוזרים למעמד הר סיני וזוכים לעמוד לפני ה', כשיש לנו הזכות לעמוד לפני ה' אל לנו לבזבז זכות זו, נצל כל רגע של יום זה כדי לספוג אוירה זו לכל השנה ונזכה שגם בשאר השנה נרגיש שאנחנו עומדים לפני ה'.

¹ יש להעיר שנראה לי, שמכאן המקור להודעת מצוות פעמיים בעת הגיור, רואים כאן שמושה אומר להם פעמיים את דבר ה'. הפעם השניה היא בדיוק לפני זריקת הדם, ולכן מזה למדו חז"ל שיש להודיע לגר מצוות בדיוק לפני הטבילה, כלומר, כשהוא במים. יש לדון מכאן שאולי גם הצורך בהודעת מצוות הוא לעיכוב.

קרוב ובא חג השבועות, לכן בשבוע זה נדון בנושא שנוגע לגיור. לכאורה, הקורא יתמה ויאמר מה הקשר בין גיור ובין חג השבועות. על כך אפנה לדברי הגמ' במס' כריתות (ט, ע"א) שלמדה מן הפס' (במדבר טו, טו): "הקהל חוקה אחת לכם ולגר הגר חוקת עולם לדורותיכם **ככם כגר** יהיה לפני ה' " – "ככם כגר", נכרי שבא להתגייר צריך לעבור את תהליך הגיור שעברו בני ישראל קודם מתן תורה. בני ישראל נכנסו לברית עם הקב"ה על ידי ברית מילה, טבילה והבאת קרבן. כך גם כל נכרי שבא להתגייר צריך לעבור תהליך זה. במאמר הבא זה ברצוני לדון בקבלת מצוות בגיור. מהו המקור שנכרי שמתגייר צריך לקבל תורה ומצוות? במאמר מוסגר אציין שיש מחלוקת בין הראשונים אם הגר צריך לקבל מצוות. רבים מן הראשונים שסוברים צריך קבלת מצוות. אוסיף ואומר שגם לדעות הראשונים שלא צריך קבלת מצוות, כוונתם שלא צריך טקס של קבלת מצוות. אולם, גם הם מודים שאי אפשר לגייר נכרי שאין ברצונו לקיים תורה ומצוות. אין גיור בלי קיום תורה ומצוות. אציין לדבריו הנפלאים של הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל (קול דודי דופק, עמ' 100, הערה 22):

שיטת הרמב"ם היא, כי אין קבלת מצוות מהווה פעולה מיוחדת בגירות הזקוקה לבית-דין, כמו טבילה, וכי אינה אלא קו אופייני במעשה הגירות שתתקיים לשם קיום המצוות. **לכן, אם יודעים אנו, שהגר מוכן לקבל בטבילתו עול תורה ומצוות, אעפ"י שלא היה שם מעשה מיוחד של השמעת המצוות והסכם הגר, הטבילה מועילה, כיוון שהגר מתכוון לחיות חיים קדושים של ישראל כשר. מדברי התוספות שהבאנו, נראה, כי סוברים המה שקבלת עול-מצוות היא חלות מיוחדת בתהליך הגירות וכי כל ההלכה של בית-דין נאמרה ביחוד ביחס לפעולה זו. אין הטבילה זקוקה לבית-דין, רק קבלת עול מצוות צריכה להתקיים בפניהם.**

יש מספר דרכי הבנה בביאור המקור: 1. סברא. 2. מתן תורה. 3. גיורה של רות.

סברא

אי אפשר להתגייר בלי שהגר מתכוון לשמור תורה ומצוות. מהות הגיור הוא צירוף לכריתת ברית בין עם ישראל עם הקב"ה. לכן, גר שלא מקבל עליו את המצוות לא מצטרף לכריתת ברית ולכן גיורו לא חל.

מתן תורה

במעמד הר סיני הסכים העם פעמיים לקבל מצוות, לפני מתן תורה כתוב (שמות יט, ה-ח): "ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש... ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה': ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה...".

לאחר מתן תורה כתוב (שמות כד, ח): "ויקח משה את הדם ויזרוק על העם", הגמרא במסכת יבמות (מו, ע"ב) לומדת מן הפסוק שהיתה טבילה במעמד הר סיני, כיון שאין הזאה בלי טבילה. לפני הפסוק כתוב פעמיים על הודעת מצוות לבני ישראל וקבלתם. בתחילה כתוב (שמות כד, ג): "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דיבר ה' נעשה". נאמר עוד פעם אחר כך (שם שם, ז) בדיוק

דגלים של אהבה

הרב אהרו פרידמו שליט"א שליט"א

מְלֹאכִים וְשָׂרִפִים
בְּמִרְכָּבוֹת אֱלֹהִים.

וְעַם בְּנֵי אֲנָשׁ בְּסִימָה צוֹפִים

וְחֹשֶׁקִים לְהִיּוֹת נְדָגְלִים.

וְקוֹל אֱלֹהִים עֹנֶה – הֵן

קָחוּ בְּנֵי טָלוּ בְּשִׁמְחָה

דְּגָלֵי מְלָחְמָה וְעוֹז וְגִבּוֹרָה

וּבְקִרְבָּם גְּנוּזָה הַתּוֹרָה

וְהָרִי הֵם דְּגָלֵי אֲהָבָה

למעשה את משמעותו של הגוף האנושי וצרכיו. חזר הקב"ה ואמר למשה חזרו לישראל ואמרו להם: לא כשם שאתם מעלים בדעתכם להשאר בהר סיני ולעלות ממנו אל שמי מרומים כמלאכי המרכבה. תפקידכם הוא לשאת את ארון הברית שבו מונחת התורה לארץ ישראל. נשיאת הארון תלווה על כרחכם במלחמות וכיבושים כדרך שעם המבקש לעצמו נחלה צריך לעשות. ועדיין מבוקשם של ישראל ניתן להם, שבאותה שעה עצמה שהם מצויים בעיצומם של קרבות ה' אלהיהם מתהלך בקרבם והתורה נישאת בפיהם ובלבבם ועל דגליהם חקוק שמו של הקב"ה עליו הם נותנים את נפשם והוא שמצליח את דרכם. ועל דבר זה שורר דוד ברוח קדשו [תהילים כ']:

נִרְנְנָה בִּישׁוּעָתְךָ יְיָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגַל יְמֵלֵא ה' כָּל מְשַׁלְּוֹתֶיךָ... .

אֵלֶּה כְּרֵכֶב וְאֵלֶּה בְּסוּסִים וְאֵנְחָנוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר:

יודע הוא כל יוצא צבא בישראל שארון ברית ה' שרוי בקרב מחנהו ועל שמו של הקב"ה הוא עושה מלחמה. ועוד הוא יודע שתכליתה של המלחמה היא השראת שכינה במקומה והנחת הארון בבית עולמים שממנו יוצאת תורה לישראל.

ידיעה זו מחזקת את ידיהם של ישראל בכל מעשיהם לעסוק בתורה בכל זמן ולהפכה למרכז חייהם.

עוד ניתן למצוא טעם לשבח בדבריו של אבן עזרא המתאר את צורתם של הדגלים:

באותה - סימנים היו בכל דגל ודגל. וקדמונינו אמרו, שהיה לדגל ראובן צורת אדם מכח דרש דודאים, ובדגל יהודה צורת אריה, כי בו המשילו יעקב, ובדגל אפרים צורת שור, מטעם בכור שור, ובדגל דן צורת נשר, עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא.

ואולי על דרך המוסר ניתן לומר שקניינה של תורה תלוי בזריזות וקלות הנלמדת מן הנשר, בגבורת הלב הנלמדת מן האריה, בעמל הבלתי פוסק הנלמד מן השור החורש בכל כוחו ובמידות נאות השייכות לאדם הנעלה בדרכיו משאר החיות.

וכשם שהלכו ישראל במדבר כששם ה' נישא בפיהם וניכר באורחותיהם, כך בכל דור ודור נדרשים אנו לקרוא בשם ה' ולשאת את דגלו. ולא רק בכלל ישראל הדברים אמורים, אלא כל יחיד ויחיד המברר את דרכו ובוחר בין הטהור לטמא הקב"ה מייחד שמו עליו כדברי חכמים במדרש:

רבי יצחק אומר, אמרה כנסת ישראל, הביאני הקב"ה למרתף

גדול של יין, זה הר סיני, ונתן לי משם את התורה שנדרשת בזמני

פנים טהור וזמני פנים טמא כמנין ודגלו, וצאהנה גדולה

קבלתיה שנאמר ודגלו עלי אהבה

ואולי רמז נוסף יש כאן 'ודגלו עלי אהבה' בגימטריה 172 - עקב ובעשרת הדברות יש עקב' תיבות ללמדך שכל התורה כולה ניתנה בדגלים של אהבה.

עם ישראל נמנה עם תחילתה של השנה השניה כהכנה לקראת הנסיעה לארץ ישראל. המנין המסתכם ביותר מששים ריבוא יוצאי צבא מחולק לארבע מחנות המסומנים בדגלים. המחנה המזרחי - דגל מחנה יהודה. הדרומי - דגל מחנה ראובן. הצפוני - דגל מחנה אפרים והמערבי - דגל מחנה דן [כך על פי רש"י ש'ד- דגלים היו]. על פי פשוטו של מקרא תפקידם של הדגלים הוא מלחמתי. המחנות מתקבצים סביב הדגלים ובאמצעותם מלהיבים את הלוחמים ומסמנים דרכי מלחמה.

אמנם חכמים במדרש חיברו את מעשה הדגלים למתן תורה ולחזיון שנגלה לישראל באותה השעה:

'הביאני אל בית היין בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים שנאמר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן והיו כולם עשויים דגלים דגלים שנאמר (שיר השירים) דגול מרבבה כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים התחילו מתאווים לדגלים אמרו אלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן לכך נאמר (שם) הביאני אל בית היין זה סיני שנתנה בו התורה שנמשלה בין (משלי ט) ושתו בין מסכתי הוי אל בית היין זה סיני ודגלו עלי אהבה אמרו אילולי הוא מגדיל עלי אהבה וכן הוא אומר נרננה בישועתך וגו' אמר להם הקב"ה מה נתאיתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם (תהלים כ) ימלא ה' כל משאלותיך מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו'.

ישראל שעמדו על הר סיני וראו את המרכבה העליונה בקשו להעשות דומים למלאכי השרת ולהעשות מרכבתו של הקב"ה וניתן להם.

אם נבקש לחבר את דברי המדרש לפשוטו של מקרא ולתרגם את הדברים ללשון שבן דורנו יכול להבינה נוכל להציע את הדברים שלהלן:

בשעת מתן תורה נכנסה בליבם של ישראל תשוקה להקדיש את חייהם לעשיית רצון בוראם כמלאכים ואפשר שחלמו על רוממות נפש המבטלת

שאלה שבועית

ראש הישיבה, הרב בן ציון אלגאזי שליט"א

כתב השאג"א (סי' ל"ז) שלא שייך דין עוסק במצוה פטור מן המצוה במקרה שעוסק בספק מצוה ע"ש. קשה דמי גרע ספיקא דאורייתא לחומר דלשיטת הרשב"א הוי מדאורייתא ואפילו לשיטת הרמב"ם הוי לכה"פ מדרבנן לחומר מצוה דרבנן דאמירנן בה עוסק במצוה פטור מן המצוה?

שהרב כן עושה בשבילו. על התורה שהוא לימד אותו בהשקעה לא קטנה, על היחס האישי שהוא העניק לו, ועל העובדה שהוא השתדל להגיע לאירוע שלו, למרות היותו בעל משפחה עסוק.

פעם בן של רב אחד, הגדיר את התסכול בלהיות בן של רב. אם אתה מצליח והולך בתלם, טען אותו בן, אף אחד לא מתפלל, כי הרי אתה הבן המקודש של הרב הנערץ. נולדת על ההר. אך אם אתה מפקשש, כל הנשמות הטובות מצצקים בלשונם, מרכלים מאחורי גב וגם מלפניו, על התפוח החמצמץ שהתעופף לו מהעץ עם הזקן הלבן. אני חושב, שהרעיון נכון גם לגבי הרבנים עצמם. אם רב ממלא את תפקידו נאמנה, מעביר שיעורים, עונה לשאלות, ומשתדל, גם זה משהו, לייצג ולהקשיב לכל פונה, אף אחד לא מתפלל. הרי זהו תפקידו. למרות שעל חלק גדול מעבודת הרב, כמעט כל רב, הוא לא מקבל משכורת. אך אם הוא לא משיביע את רצון התלמידים, רשימת הקיסורים מתחילה בחדר אוכל של הישיבה ונגמרת בכותבים ממורמרים, עמוסי חסכים וגשיים, בעמוד האחורי של עולם קטן. אז בואו נתחיל להנמיך ציפיות, להכיר בכך שרב הוא בן אדם בדיוק כמונו, וממילא להכיר טובה על הקיים. להבין שאף אחד בעולם לא חייב לנו שום דבר, וממילא אין לנו שום זכות להעביר ביקורת. ככה נלמד פחות לקטר ויותר להכיר טובה. פחות לבקר ויותר להגיד תודה. נראה לי שהחפץ חיים יאהב את הרעיון. אז מי מתנדב לכתוב מכתב תודה לרשטייניץ?

נודע בשערים קינתו של הרב הוטנר על כותבי סיפורי הצדיקים למיניהם. הם מדגישים, כתב הרב הוטנר לתלמידו, רק את ההצלחות של גדולי ישראל, ומתעלמים מהקשיים, הנפילות, וחיבוטי הנפש שעבר כל תלמיד חכם גדול באמת. נראה לי, שישנה עוד בעיה, לא פחות קשה, שמעוררים שפע הסיפורים שאנו מוצפים בהם. כשאדם קורא על מאור הפנים המופלא של ר' שלמה זלמן החביב, על החמימות האינסופית שהשפירץ ר' אריה לוי לכל עבר, ועל המסירות של הרב אליהו זיע"א לכל יהודי באשר הוא, נבנה אצלו בראש פרופיל של רב. ככה, הוא אומר לעצמו, במודע או שלא במודע, נראה רב בישראל. המציאות, כרגיל, ורודה קצת פחות. מבלי להמעיט חלילה בכבודו של אף תלמיד חכם, וודאי לא כזה המרביץ תורה ברבים, ניאלץ להודות שעוד לא מצאנו את הנוסחה איך לשכפל את ר' שלמה זלמן מ'התורה המשמחת' לכל בית כנסת במדינת ישראל. ציפיות גבוהות הן דבר מעולה כשהן מופנות לעצמך. כשהן מופנות לסביבה, הן יוצרות בעיקר אכזבה. כשהחבר'ה מהמאהל ברוטשילד מצפים שרשטייניץ יאפשר להם לנפוש בקפריסין פעמיים שלוש בשנה, הם שוכחים להכיר לו טובה על ההתברגות שלנו בצמרת מדינות ה-OECD. כשאדם מצפה מהרב שלו שישלף תשובה לכל שאלה, בגמרא בהלכה ובהשקפה, שיאיר לו פנים בכל עת וזמן, שיפתור לו את כל התלבטויותיו במשעולי החיים, ולא ישכח, חס ושלום, להתייצב ראשון לכל אירוע שהוא יעשה אי פעם בחייו, הוא לעולם לא יתפנה להכיר טובה על מה

פנייה אמיליה

יגדיל תורה ויאדיר

הרב משה סתיו שליט"א

הקושי נובע רק מעומק המושגים, אלא עצם הטרחה והיגיעה הם מטרה ותנאי בעצמם **בלא יחס** לקושי ועומק הנושא הנלמד. בכתבי האר"י מובא, שהיה נוהג ללמוד בעמל ויגיעה שעות רבות, ואח"כ היה קורא את הגמ' בבת אחת ומחדש בה ששה ביאורים ע"ד הפשט, ואחד על דרך הסוד, כאשר העמל לא היה עצם ההתבוננות וניתוח השכל, אלא התייגעות לשם יגיעה (ובלשונו – 'שיבור להקליפות').

דבר נפלא למדנו כאן. יושב הבחור בבית המדרש, שובר את הראש כדי לפצח תוספות, ולאחר סדר שלם סוף סוף דברי התוספות נהירים לו, ולידו יושב בחור אחר, שבסקירה אחת הבין את הסוגיא על בוריה. הראשון מרגיש תסכול וחוסר הצלחה, ואינו יודע שדוקא בקשייו וביגיעתו רכש קנין אמיתי בשלמות התורה.

העמל והיגיעה יוצרים את החיבור האמיתי בין נשמת האדם לחכמתה הפנימית של התורה ולדבר ה' הנמצא בה, וע"י עמל זה מתנתק האדם מהחיבור למושגי הגשם, ומתקשר לחשיבה הרוחנית עד שגם החוקים הבלתי מובנים נהפכים לדרכי חיים עבורו – "אם **בחוקותי** תלכו". ומאידך, כשאדם אינו עמל בתורה, כל מהלך חייו מושפע מתפיסות הגשם. המצוות מעוררות בו גועל, שונא הוא את החכמים ואת הנהגתם, עד שאינו מוצא בעצמו קשר אל האמונה, וכופר בעיקר.

ונקרב את זה קצת להבנה פשוטה. מושגי האדם והכרתו נקבעים בתודעתו ע"י נסיון החיים שלו, ולכן אחר הפעולות ימשכו הלבבות. וכך טבע האדם, להימשך אחרי אנשי סביבתו (אין הכוונה לחלושי אופי, שאין להם דעה יציבה ומושפעים בקלות מאחרים, כמו שיש מסבירים; הכוונה היא על המציאות שבה אדם חי, שמשפיעה עליו יותר מאשר הכרתו השכלית. כך אנו רואים בסרטי סימולציה תלת-מימדיים, שאע"פ שאתה יודע בבירור שזה סרט ותעתוע ראייה, יש הרגשת פחד, ויש אנשים שיפחדו לעלות במעלית שקופה, וכדו'). הרי שלימוד בלא עמל והשקעת האדם לא ישנה את מציאותו, והוא ישאר בתפיסתו ובחוויותיו הגשמיות, וממילא מושגי התורה שהם חכמה מופשטת, לא יהיו "קיימים" בעולמו. ע"י עמל ויגיעה, המושגים השכליים נהפכים למציאות, וכך הוא יוכל להגיע להכרה והזדהות עם ערכי האמונה והמצוות.

כפירה אינה שכלית, אלא אדישות פנימית שאינה חשה בנועם שמתלווה לתפילה, ובשמחה במצוות, ועוד מרגיש הוא כעס על אלה שכן חווים זאת, ומבליטים לו את בהמיותו, כמו מי שלבש סמרטוטים שרואה אדם לבוש מכובד לידו.

"אם בחוקותי תלכו", שתהיו עמלים בתורה (רש"י). בפשט הדברים, עמל התורה הנו ערך חשוב כחלק ממצות ת"ת, וכמרכיב באופן קיום המצוה, וממילא מהווה תנאי ברית שבין הקב"ה לישראל, על בסיס דברי הנביא, "אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת".

אמנם, בהתבוננות בפסוקי התוכחה, מתבאר לנו ענין נוסף. בתיאור ההתדרדרות באי קיום הברית, מבואר במדרש (תורת כהנים, ומובא ברש"י) תהליך שתחילתו בהתרשלות מעמל התורה, מגיע למאיסת המצוות ולמניעה של אחרים מקיומן (אגב, רואים אנו מקור לתופעה חסרת הסבר, שהכופרים מתאמצים למנוע מהיראים לחיות על פי ערכי התורה והמצוות, אף שאין זה נוגע להם כלל. וטועים החושבים שהחילונים רוצים רק חיי הפקר לעצמם), וסופו של התהליך מגיע לכפירה בעיקר.

"ואם בחוקותי תמאסו הא כל שאינו למד ואינו עושה, סוף שהוא מואס באחרים"; "ואם את משפטי תגעל נפשכם, הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס אחרים סוף שהוא שונא את החכמים"; "לבלתי עשות, הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים ושונא החכמים סוף אינו מניח לאחרים לעשות"; "את כל מצותי, הא כל שאינו למד ואינו עושה מואס באחרים ושונא את חכמים ואינו מניח לאחרים לעשות, סוף שהוא כופר במצוות שנאמרו מסיני"; "להפרכם את בריתי, הא כל שיש בו כל המידות הללו סוף שהוא כופר בעיקר".

כשנתבונן במדרש נראה שתי נקודות: א. השלב הראשון שממנו משתלשל כל תהליך פריקת העול מתחיל בזלזול בלימוד התורה, ובצורה שמביא אותו רש"י – **בעמל** התורה. ב. בתהליך זה, הזלזול במצוות ואף השנאה למקיים המצוות **קודמים** לשלב של כפירה הן במצוות והן בעיקר. שוב רואים אנו שזלזול בקיום מצוות הנו שורש לכפירה, ולא ספיקות באמונה מביאים לזלזול במצוות.

להבין זאת, צריך לבאר מהו עמל התורה. ונקדים לבאר את המילה 'עמל'. בכל מקום שמילה זו מופיעה, היא מבטאת התייגעות בדבר וטרחה בו, בלא קשר ישיר לתוצאה. "עמל הכסיל תיגענו", ולהיפך – "פת עמילה", היינו שלשו אותה הרבה.

לימוד התורה, מלבד עצם ידיעתה והשגתה, יש לו מעלות רבות. אמנם, סגולתו העיקרית בעיצוב מהות האדם הלומד. ועיקר הטרחה (כי לא דבר רק הוא, ואם רק הוא – מכס, לפי שאין אתם יגיעים בו"), אינה בדרך הלימוד ההגיוני, בה